

**TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF ECONOMICS**

VOLUME 7 / 2024

LABOR ECONOMIC

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ilmiy elektron jurnali

**LABOR ECONOMICS AND
HUMAN CAPITAL**

scientific electronic journal

2025-yil 4-son

Volume 4, Issue 4, 2025

**MEHNAT IQTISODIYOTI
VA INSON KAPITALI**
ISSN: 3030-3117

LABORECONOMICS.UZ

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

No 4-2025

**ЭКОНОМИКА ТРУДА И ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ
КАПИТАЛ**

LABOR ECONOMICS AND HUMAN CAPITAL

“Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi (OAK) rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 328/3-sonli qarori bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: “Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy maktabi.

Tahririyat manzili:

100066, Toshkent shahri, Islom Karimov ko'chasi, 49 uy

Elektron manzil: ilmiymaktab@gmail.com

Jurnal web-sayti: www.laboreconomics.uz

Bog'lanish uchun telefonlar:

+998998818698

Tahririyat Kengashi raisi:
(Chairman of the Editorial Board)

Abduraxmanov Qalandar Xodjayevich, O'zFA akademigi

Tahririyat Kengashi a'zolari:
(Members of the Editorial Board)

Sharipov Kongratboy Avezimbetovich, t.f.d., prof.
Yusupov Axmadbek Tadiyevich, i.f.d., prof.
Raifkov Kudratilla Mirsagatovich, i.f.d., prof.
Xalmuradov Rustam Ibragimovich, i.f.d., prof.
Umurzakov Baxodir Xamidovich, i.f.d., prof.
Nazarov Sharofiddin Xakimovich, i.f.d., prof.
Jumayev Nodir Xasiyatovich, i.f.d., prof.
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof.
Zokirova Nodira Kalandarovna, i.f.d., prof.
Xudoyberdiyev Zayniddin Yavkachevich, i.f.d., prof.
Muxiddinov Erkin Madorbekovich, i.f.f.d., (PhD)
Xolmuxammedov Muhsinjon Murodullayevich, i.f.n., dots.
G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich, i.f.d., prof.
Irmatova Aziza Baxramovna, i.f.d., prof.
Shakarov Zafar Gafarovich, i.f.f.d., (PhD)

Jamoatchilik Kengashi a'zolari:
(Community Council members)

Bred Bodenxauzen (AQSh)
Jon Ankor (Buyuk Britaniya)
Odegov Yuriy Gennadevich (Rossiya Federatsiyasi)
Xeynz Miller (AQSh)
Sung Dong Ki (Koreya Respublikasi)
Masato Xivatari (Yaponiya)
Gerxard Feldmayer (Germaniya)
Eko Shri Margianti (Indoneziya)
Ahmed Mohamed Aziz Ismoil (Misr)
Rohana Ngah (Malayziya)
Sharifah Zanniyerah (Malayziya)
Teguh Dartanto (Indoneziya)
Nur Azlinna (Saudiya Arabistoni)
Muhammed Xoliq (Pokiston)
Alisher Dedaxonov (Toshkent)

Mas'ul muharrir (Editor-in-Chief): G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich

Ijrochi muharrir (Executive Editor): Iskandarova Dilafruz Ikrom qizi

Veb-administrator (Web admin): Mamatxo'jayev Otabek

MUNDARIJA (CONTENTS)**MEHNAT BOZORI VA MEHNAT MUNOSABATLARI**

S.B.G'oyipnazarov	<i>Ish bilan bandlik sifatini oshirishning ijtimoiy-iqtisodiy omillari va rivojlanish yo'nalishlari</i>	6-17
S.P.Qurbonov	<i>Ish bilan unumli bandlik darajasini baholashda institutsional, inklyuzivlik va hududiy xususiyatlar</i>	18-29
Z.Y.Juliyev	<i>Preparing Uzbekistan's labour force for WTO integration: risks and policy directions</i>	30-40
Sh.Sh.Iskandarov	<i>Aholi bandligini ta'minlashda oliy ta'lim xizmatlarining vazifalari</i>	41-50
M.A.Jumayeva	<i>Nogironligi bo'lgan shaxslar uchun inklyuziv tadbirkorlik bo'yicha ilmiy tadqiqotlarning bibliometrik tahlili (R dasturi asosida)</i>	51-60

INSON KAPITALI

Sh.V.G'aniyev	<i>Kredit-modul tizimini jahon tendensiyalariga tenglashtirish</i>	61-69
S.R.Xolbayeva	<i>Рост охвата высшим образованием как фактор безработицы</i>	70-82
J.B.Shaymanov B.B.Quvondiqov	<i>Inson kapitali va uning iqtisodiy rivojlanishdagi o'рни...</i>	83-91

INSON TARAQQIYOTI

N.A.Axmedova	<i>Aholi daromadlarini oziq-ovqat xavfsizligiga ta'sirining hozirgi holati tahlili</i>	92-101
A.F.Abdullayev	<i>O'zbekiston axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sektorining rivojlanish holati: 2017-2024 yillar tahlili ...</i>	102-110
D.B.Fayziyeva	<i>Minimal ish haqi siyosatining iqtisodiy va ijtimoiy oqibatlarini</i>	111-119
J.K.Karimov	<i>Davlat iqtisodiyoti xavfsizligining tuzilmaviy komponentlarini aniqlashga yondashuvlarni ishlab chiqish</i>	120-128
J.K.Karimov	<i>Globalashuv muammolari sharoitida iqtisodiy xavfsizlik indeksini iqtisodiy va matematik modellashtirish</i>	129-139

KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH**S.S.Amirdjanova***Риски и угрозы попадания в бедность среди занятого населения* 140-148**MIGRATSIYA****Z.T.Jumanova
J.X.Abdikayumov***Iqtisodiyotga turizmning bevosita ta'sirini tanlanma kuzatuvlar asosida statistik baholash* 149-159**INSON RESURLARINI BOSHQARISH****M.Sh.Axmedov***Korxonalarda KPI orqali ishchilarni rag'batlantirish tizimini takomillashtirish masalalari* 160-170**K.A.Ibroximova
I.A.Imomov***Mechanisms for improving personnel management in enterprises to enhance financial sustainability* 171-183**J.R.Mansurov***Turistik korxonalarda HR texnologiyalarini joriy etishning samaradorlik ko'rsatkichlari* 184-194**M.G'.Qaxramonova***Kadrlar qo'nimsizligi darajasini pasaytirishda xorijiy kompaniyalar tajribalaridan O'zbekiston mehnat bozorida foydalanish imkoniyatlari* 195-206**TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH****T.Djurayev***Моделирование прогнозирования развития агропромышленного комплекса* 207-216**J.I.Islomov***Raqamli iqtisodiyot sharoitida buxgalteriya hisobini yuritishning yangi yondashuvlari* 217-226**N.O.Jumaniyazov
S.J.Xudayorova***Xorazm viloyati iqtisodiyotini barqaror rivojlantirishda sanoat tarkibiy o'zgarishlarini takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlari* 227-237**N.O.Jumaniyazov
N.Z.Matmuratova***Xorazm viloyati iqtisodiyotini barqaror rivojlantirishda sanoat tarkibiy o'zgarishlarini takomillashtirish strategiyasi* 238-247**N.O.Jumaniyazov***Xorazm viloyati iqtisodiyotini barqaror rivojlantirishda sanoat tarkibiy o'zgarishlarini takomillashtirish yo'llari* 248-258**U.U.Raxmatullayev***Kichik biznesni eksport salohiyatini oshirish obyektiv zarurati* 259-267**T.M.Urakov***O'zbekiston Respublikasi yashil iqtisodiyotda milliy shaffoflik tizimi* 268-275

A.A.Shomirov	<i>Iqtisodiyotga qimmatli qog'ozlar bozori orqali portfel investisiyalar jalb qilishning obyektiv zarurligi.....</i>	276-285
A.A.Abduqahorov	<i>Kichik va o'rta biznes subyektlari eksport salohiyatini oshirishda kichik sanoat zonalarining o'rni</i>	286-295

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ISSN: 3030-3117

<https://laboreconomics.uz/>

KICHIK BIZNESNI EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISH OBYEKTIV ZARURATI

Raxmatullayev Umarbek Ulug'bekovich

Toshkent Davlat Iqtisodiyot universiteti

To'rtko'l fakulteti, katta o'qituvchi

Urganch davlat universiteti, mustaqil izlanuvchisi

Doi: https://doi.org/10.55439/LEHC/vol2_iss1/a233

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekistonda kichik biznes subyektlarining eksport faoliyatini rivojlantirish zarurati, uning ob'ektiv omillari va istiqbollari tadqiq etilgan. Tadqiqotda mamlakatda kichik tadbirkorlik subyektlarining tashqi savdo faoliyatidagi ulushi tahlil qilinib, eksport salohiyatini oshirishga to'sqinlik qiluvchi omillar aniqlangan. Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lish jarayoni va GSP+ imtiyozlari kontekstida kichik biznesning raqobatbardoshligini oshirish yo'llari ko'rsatilgan. Xorijiy davlatlarning ilg'or tajribasi o'rganilgan holda, O'zbekiston sharoitida qo'llash mumkin bo'lgan taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: kichik biznes, eksport salohiyati, tashqi savdo, Jahon savdo tashkiloti, GSP+, raqobatbardoshlik.

ОБЪЕКТИВНАЯ НЕОБХОДИМОСТЬ ПОВЫШЕНИЯ ЭКСПОРТНОГО ПОТЕНЦИАЛА МАЛОГО БИЗНЕСА

Рахматуллаев Умарбек Улугбекович

Ташкентский государственный экономический университет

Преподаватель Торткульского факультета

Ургенчский государственный университет, исследователь

Аннотация. В данной статье исследуется необходимость развития экспортной деятельности субъектов малого бизнеса в Узбекистане, её объективные факторы и перспективы. В исследовании проанализирована доля субъектов малого предпринимательства во внешнеторговой деятельности страны, выявлены факторы, препятствующие повышению экспортного потенциала. В контексте процесса вступления в ВТО и преференций GSP+ показаны пути повышения конкурентоспособности малого бизнеса. На основе изучения передового опыта зарубежных стран разработаны предложения и рекомендации, применимые в условиях Узбекистана.

Ключевые слова: малый бизнес, экспортный потенциал, внешняя торговля, ВТО, GSP+, конкурентоспособность.

OBJECTIVE NECESSITY OF INCREASING THE EXPORT POTENTIAL OF SMALL BUSINESS

Rakhmatullayev Umarbek Ulugbekovich

Tashkent State University of Economics

Tortkul Faculty, Senior Lecturer
Urgench State University, Researcher

Abstract. This article examines the necessity of developing export activities of small business entities in Uzbekistan, its objective factors and prospects. The study analyzes the share of small business entities in the country's foreign trade activities and identifies factors hindering the increase of export potential. In the context of WTO accession process and GSP+ preferences, ways to improve the competitiveness of small business are shown. Based on the study of best practices of foreign countries, proposals and recommendations applicable to Uzbekistan's conditions have been developed.

Keywords: small business, export potential, foreign trade, WTO, GSP+, competitiveness.

Kirish

Zamonaviy globallashuv sharoitida har bir mamlakatning iqtisodiy rivojlanishi uning tashqi savdo faoliyati samaradorligiga bevosita bog'liq bo'lib qolmoqda. Xususan, kichik va o'rta biznes subyektlarining eksport salohiyatini oshirish masalasi butun dunyo miqyosida eng muhim iqtisodiy vazifalardan biriga aylangan. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, rivojlanayotgan mamlakatlarda yalpi ichki mahsulotning 40 foizdan ortig'i kichik va o'rta biznes hissasiga to'g'ri keladi, bu esa milliy iqtisodiyotlarning barqaror o'sishida ushbu sektorning hal qiluvchi ahamiyatini ko'rsatadi.

O'zbekiston Respublikasida ham kichik biznesni rivojlantirish va uning eksport salohiyatini oshirish davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Statistika agentligi ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yil yakunlariga ko'ra mamlakatda 372,9 mingdan ortiq kichik korxona va mikrofirma faoliyat ko'rsatmoqda. Kichik biznesning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 51,2 foizdan 54,3 foizga oshgan bo'lib, bu tendentsiya davom etmoqda. Biroq, kichik tadbirkorlik subyektlarining jami eksportdagi ulushi hali ham yetarli darajada emas va bu ko'rsatkichni oshirish ob'ektiv zarurat sifatida namoyon bo'lmoqda.

O'zbekistonning Jahon savdo tashkilotiga (JST) a'zo bo'lish jarayoni faol davom etmoqda. 2025-yil oktyabr oyigacha 31 ta davlat bilan muzokaralar muvaffaqiyatli yakunlangan bo'lib, bu qatorga Yevropa Ittifoqiga a'zo 27 ta davlat, AQSh, Xitoy, Buyuk Britaniya va boshqalar kiradi. Ushbu jarayon kichik biznes uchun yangi imkoniyatlar va bir qator muammolarni yuzaga keltirmoqda. GSP+ savdo imtiyozlari doirasida 2021-yildan beri Yevropa Ittifoqiga eksport qariyb uch baravarga oshib, 1,15 milliard dollarga yetgan. Bu natijalar kichik biznesning eksport salohiyatini yanada oshirish imkoniyati mavjudligini ko'rsatadi.

Tadqiqotning ob'ekti sifatida O'zbekistonda faoliyat ko'rsatayotgan kichik biznes subyektlarining tashqi iqtisodiy faoliyati tanlab olindi. Tadqiqotning predmetini kichik biznes subyektlarining eksport salohiyatini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari tashkil etadi. Tadqiqotning maqsadi O'zbekistonda kichik biznesni eksport salohiyatini oshirishning ob'ektiv zaruriyatini ilmiy asoslash va bu borada amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan

iborat. Maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: kichik biznesning milliy iqtisodiyotdagi oʻrni va ahamiyatini tahlil qilish; mamlakatda kichik tadbirkorlik subyektlarining eksport faoliyati holatini baholash; eksport salohiyatini oshirishga toʻsqinlik qiluvchi omillarni aniqlash; xorijiy davlatlarning ilgʻor tajribasini oʻrganish; hamda kichik biznesning eksport faoliyatini rivojlantirish boʻyicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqish.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

Kichik va oʻrta biznesni rivojlantirish hamda ularning tashqi savdo faoliyatidagi ishtirokini oshirish masalalari koʻplab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Xususan, Belloc va Di Maio (2011) tadqiqotlarida eksportni ragʻbatlantirish siyosatining samaradorligi chuqur tahlil qilingan boʻlib, ular bunday siyosatlar toʻplamiga eksport infratuzilmasini rivojlantirish, xorijiy bozorlar haqida bilim olish uchun konsalting xizmatlari koʻrsatish, xorijda eksportni ragʻbatlantirish tarmogʻini kengaytirish va eksport institutlari faoliyati taʼsirini monitoring qilish kabi chora-tadbirlarni kiritadilar [1].

Lederman, Olarreaga va Payton (2006) oʻz tadqiqotlarida eksportni ragʻbatlantirish agentliklari faoliyatining samaradorligini baholash metodologiyasini ishlab chiqqanlar. Ularning xulosalariga koʻra, davlat tomonidan koʻrsatiladigan eksport xizmatlari kichik korxonalar uchun ayniqsa muhim ahamiyatga ega, chunki ular asimmetrik axborot va bozor nosozliklarini bartaraf etishga, eksportchilar oʻrtasida texnologiya almashish va tajriba oʻrganishni ragʻbatlantirishga, hamda raqobatdosh ustunliklarni aniqlash va ulardan samarali foydalanishga yordam beradi [2].

OECD ning Oʻzbekistondagi kichik va oʻrta biznesni qoʻllab-quvvatlash boʻyicha hisobotida (2021) taʼkidlanishicha, mamlakatda kichik tadbirkorlar xorijiy bozorlar haqida bilimlarning yetishmasligi, konsalting va eksport qoʻllab-quvvatlash xizmatlariga cheklangan kirish imkoniyati kabi muammolarga duch kelmoqda. Hisobotda mavjud agentliklar yarmarkalar, mamlakatlararo tashriflar va bozor tadqiqotlari kabi tanlangan eksportni ragʻbatlantirish tadbirlarini amalga oshirayotganligi, biroq bu harakatlar natijalarining kichik va oʻrta biznes uchun aniq emasligi va ularning taʼsiri baholanmasligi, hisobotlanmasligi yoki tadbirkorlar bilan boʻlishilmasligi qayd etilgan [3].

Mahalliy olimlardan Abdullayev A.M. kichik biznesning tashqi iqtisodiy faoliyatidagi muammolarini tadqiq qilgan boʻlib, uning ishlarida bojxona tartibotlari, sertifikatsiyalash va logistika bilan bogʻliq toʻsiqlar batafsil tahlil qilingan [4]. Asqarov N.I. esa Oʻzbekistonda tashqi savdo va bojxona sohalarini uygʻun boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish masalalarini oʻrgangan [5]. Biroq, ushbu tadqiqotlarda asosan yirik korxonalar faoliyatiga eʼtibor qaratilgan boʻlib, kichik biznesning oʻziga xos xususiyatlari yetarlicha ochib berilmagan. Mazkur maqolada aynan kichik biznes

subyektlarining eksport salohiyatini oshirishning ob’ektiv zarurati va amaliy yo’llari chuqur tahlil qilinadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda kompleks metodologik yondashuv qo’llanildi. Birinchidan, statistik tahlil usulidan foydalanildi – O’zbekiston Milliy statistika qo’mitasi, Jahon banki va boshqa xalqaro tashkilotlarning rasmiy ma’lumotlari asosida kichik biznesning eksport faoliyati dinamikasi, tarkibiy tuzilishi va tendentsiyalari tahlil qilindi. Ikkinchidan, qiyosiy tahlil usuli orqali O’zbekistondagi holat rivojlangan mamlakatlar (Germaniya, Janubiy Koreya, Daniya) va mintaqadagi boshqa davlatlar tajribasi bilan solishtirildi. Bu usul mamlakatimizda qo’llash mumkin bo’lgan eng samarali amaliyotlarni aniqlash imkonini berdi.

Uchinchidan, tizimli yondashuv qo’llanildi – kichik biznesning eksport faoliyatiga ta’sir etuvchi barcha omillar (ichki va tashqi, mikro va makro) o’zaro bog’liqlikda o’rganildi. Shuningdek, hujjatli tahlil usuli orqali O’zbekiston Respublikasining eksportni rag’batlantirish va Jahon savdo tashkilotiga a’zo bo’lish bilan bog’liq me’yoriy-huquqiy hujjatlari tahlil qilindi. Tadqiqotda induktiv va deduktiv usullar ham qo’llanildi – aniq faktlar va ma’lumotlardan umumiy xulosalarga va aksincha, nazariy qoidalardan aniq tavsiyalarga o’tildi.

Tahlil va natijalar

O’zbekiston iqtisodiyoti so’nggi yillarda barqaror o’sish tendentsiyasini namoyish etmoqda. 2024-yil yakunlariga ko’ra yalpi ichki mahsulot joriy narxlarda 1,45 kvadrillion so’mni yoki taxminan 115 milliard AQSh dollarini tashkil etdi. Iqtisodiy o’sish 2023-yilga nisbatan 6,5 foizga yetdi. Aholi jon boshiga YIM 39,13 million so’m yoki 3092,7 dollar bo’lib, bu ko’rsatkich oldingi yilga nisbatan 18,3 foizga oshdi. Bu ko’rsatkichlar mamlakatning iqtisodiy salohiyati tobora kuchayib borayotganidan dalolat beradi.

Kichik biznes O’zbekiston iqtisodiyotida muhim o’rin tutadi. Rasmiy ma’lumotlarga ko’ra, kichik biznesning YIMdagi ulushi iqtisodiyotdagi umumiy qo’shilgan qiymatning 54,3 foizini tashkil etmoqda. 2025-yil 1-aprel holatiga ko’ra mamlakatda 442,4 mingta korxona faoliyat ko’rsatmoqda, shundan 372,9 mingtasi kichik va mikrofirmalar hisoblanadi. Eng ko’p korxonalar Toshkent shahri, Toshkent, Samarqand va Farg’ona viloyatlarida joylashgan. Birinchi chorakda 21,3 mingta yangi tashkilot tashkil etildi va xorijiy kapital ishtirokidagi korxonalar soni 15 739 taga yetdi.

Mamlakatning tashqi savdo ko’rsatkichlari ham ijobiy dinamikani ko’rsatmoqda. 2024-yil yanvar-dekabr oylarida O’zbekistonning tashqi savdo aylanmasi 65,9 milliard AQSh dollarini tashkil etib, oldingi yilga nisbatan 3,8 foizga yoki 2,4 milliard dollarga oshdi. Eksport 26,95 milliard dollarni (8,4 foiz o’sish), import esa 38,98 milliard dollarni tashkil etdi. O’zbekiston hozirda 198 ta davlat bilan savdo aloqalarini olib bormoqda. Eng yirik savdo

hamkorlar Xitoy (18,9 foiz), Rossiya (17,6 foiz), Qozog‘iston (6,5 foiz), Turkiya (4,5 foiz) va Janubiy Koreya (3,0 foiz) hisoblanadi.

1-jadval

**O‘zbekistonning tashqi savdo ko‘rsatkichlari dinamikasi
(2022-2024 yillar)**

Ko‘rsatkichlar	2022-yil	2023-yil	2024-yil
Tashqi savdo aylanmasi (mlrd \$)	52,8	63,5	65,9
Eksport (mlrd \$)	19,2	24,9	26,95
Import (mlrd \$)	33,6	38,6	38,98
Eksportchilar soni	5 890	6 820	7 756

Manba: O‘zbekiston Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, mamlakatning tashqi savdo aylanmasi so‘nggi uch yil ichida barqaror o‘sib borgan. Eksport hajmi 2022-yildagi 19,2 milliard dollardan 2024-yilda 26,95 milliard dollarga yetdi. Eksportchilar soni ham 5 890 tadan 7 756 taga oshdi. Biroq, bu ko‘rsatkichlarning ichida kichik biznes subyektlarining ulushi hali ham yetarli darajada emas. Ma’lumotlarga ko‘ra, 2020-yilda kichik tadbirkorlik subyektlari tomonidan amalga oshirilgan mahsulot va xizmatlarning jami eksportdagi ulushi atigi 17,6 foizni tashkil etgan. Bu ko‘rsatkich rivojlangan mamlakatlardagi 30-40 foizlik ko‘rsatkichdan sezilarli darajada past.

Kichik biznesning eksport faoliyatiga to‘sqinlik qiluvchi bir qator omillar mavjud. Birinchidan, axborot va bilimlar yetishmasligi – kichik tadbirkorlar xorijiy bozorlar, ularning talablari, standartlari va sertifikatlash tartib-qoidalari haqida yetarli ma’lumotga ega emaslar. Ikkinchidan, moliyaviy resurslarning cheklanganligi – eksport faoliyatini boshlash va kengaytirish uchun zarur bo‘lgan kapital, eksport kreditlari va sug‘urta xizmatlariga kirish imkoniyati cheklangan. Uchinchidan, logistika va transport muammolari – O‘zbekiston dengizga chiqish imkoniyatiga ega bo‘lmagan mamlakat sifatida tashish xarajatlari yuqori, tranzit muddatlari uzoq va murakkab bojxona tartib-qoidalari mavjud.

2-jadval

Kichik biznes eksportiga to‘sqinlik qiluvchi omillar tahlili

№	Omillar guruhi	Asosiy muammolar
1	Axborot va bilimlar	Xorijiy bozorlar haqida ma’lumotlarning yetishmasligi, standartlar va sertifikatlash talablaridan bexabarlik
2	Moliyaviy resurslar	Eksport kreditlari va sug‘urtaga kirish cheklanganligi, aylanma mablag‘lar yetishmasligi
3	Logistika va transport	Yuqori tashish xarajatlari, murakkab bojxona tartib-qoidalari, tranzit muddatlarining uzoqligi
4	Kadrlar salohiyati	Xorijiy tillarni bilish, marketing va savdo ko‘nikmalarining yetishmasligi
5	Sifat va standartlar	Xalqaro sifat standartlariga moslashish qiyinchiliklari, sertifikatlash xarajatlarning yuqoriligi

Manba: OECD va Jahon banki hisobotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.

O‘zbekistonning Jahon savdo tashkilotiga a‘zo bo‘lish jarayoni kichik biznes uchun yangi imkoniyatlar ochmoqda. JSTga a‘zolik natijasida boshqa mamlakatlar O‘zbekiston eksport tovarlariga nisbatan yuqori bojxona bojlarini qo‘llash imkoniyati cheklanadi, bu esa ularni chet elda sotish imkoniyatlarini kengaytiradi. Soliq qo‘mitasi raisi o‘rinbosari Mubin Mirzayevning ta’kidlashicha, JSTga a‘zo bo‘lgandan keyin kichik biznes uchun bu raqobat uchun yaxshi va umuman biznes yuritish uchun qulay bo‘ladi. O‘zgartirishlar faqat yirik korxonalarga aksiz solig‘i bo‘yicha berilgan imtiyozlar va ishlab chiqarishni rag‘batlantirish uchun boshqa imtiyozlar bekor qilinishi tufayli salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

GSP+ savdo imtiyozlari doirasida O‘zbekiston 2021-yildan beri sezilarli natijalarga erishdi. Yevropa Ittifoqiga eksport qariyb uch baravarga oshib, 1,15 milliard dollarga yetdi. 6 200 dan ortiq imtiyozli tovar turidan 1 100 ga yaqin mahsulot, xususan qishloq xo‘jaligi mahsulotlari, to‘qimachilik, elektrotexnika va kimyo mahsulotlari uchun barqaror eksport yo‘lga qo‘yildi. O‘zbekiston hukumati GSP+ imtiyozli rejimini yana 10 yilga uzaytirish va bojsiz eksport qilinadigan tovarlar ro‘yxatini yangi uzilgan mevalar va sabzavotlar bilan kengaytirishni taklif qilmoqda.

Xorijiy davlatlarning kichik biznes eksportini qo‘llab-quvvatlash tajribasi O‘zbekiston uchun muhim darslar beradi. Germaniyada GTAI (Germany Trade and Invest) bozor ma’lumotlarini taqdim etish, eksport konsaltingi va xorijiy savdo palatalarining keng tarmog‘i orqali kichik korxonalarga yordam beradi. Daniyada VITUS dasturi yuqori xalqaro o‘shish salohiyatiga ega kichik va o‘rta korxonalarni tanlash va ularga maqsadli qo‘llab-quvvatlash ko‘rsatish orqali eksport faoliyatini rag‘batlantiradi. Ispaniyada ICEX tomonidan eksportni rag‘batlantirish bo‘yicha magistrlik dasturi mavjud bo‘lib, u nazariy bilimlar bilan amaliy tajribani birlashtiradi.

3-jadval

Rivojlangan mamlakatlarda kichik biznes eksportini qo‘llab-quvvatlash tizimi

Mamlakat	Asosiy tashkilotlar	Asosiy mexanizmlar
Germaniya	GTAI, AHK savdo palatasi tarmog‘i	Bozor ma’lumotlari, konsalting, xorijdagi ofislar tarmog‘i
Janubiy Koreya	KOSME, KODIT, KOTEC, K-sure	Kredit kafolatlari, eksport sug‘urtasi, treninglar
Daniya	VITUS dasturi	Maqsadli tanlash, individual qo‘llab-quvvatlash
Ispaniya	ICEX	Magistrlik dasturi, xorijdagi ofislar, IMPACT+ va NEXT dasturlari

Manba: Yevropa Iqtisodiy va Ijtimoiy Qo‘mitasi hisoboti (2018) asosida muallif tomonidan tuzildi.

Janubiy Koreyaning tajribasi ayniqsa e'tiborga loyiq. Mamlakatda kichik va o'rta biznes barcha korxonalarning 99 foizini, umumiy bandlikning 83 foizini va eksportning 34 foizini tashkil etadi. Koreya kichik va o'rta biznes va startaplar agentligi (KOSME) kreditlar, konsalting, treninglar va eksport marketingi bo'yicha yordam beradi. Kredit kafolat tizimlari (KODIT va KOTEC) kichik korxonalarning moliyaga kirishini osonlashtiradi. K-sure eksport kredit sug'urtasi 2008-yilgi moliyaviy inqiroz va COVID-19 pandemiyasi davrida kichik biznes barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynadi.

O'zbekistonda ham eksportni rag'batlantirish tizimi mavjud bo'lib, Eksportni rag'batlantirish fondi (EPF) va Savdo-sanoat palatasi (SSSS) asosiy tashkilotlar hisoblanadi. EPF Bolgariya, Italiya, Janubiy Koreya, Germaniya, Xitoy, Qozog'iston va Latviyada ofislar ochgan. Rossiya, Latviya, Hindiston, Tojikiston va AQShda savdo uylari tashkil etilgan. Biroq, OECD ekspertlarining baholashicha, bu tashkilotlar xorijiy bozorlar haqida ma'lumotlarni taqdim etish, konsalting xizmatlari ko'rsatish va eksport ta'sirini baholash bo'yicha OECD mamlakatlariga nisbatan cheklangan imkoniyatlarga ega.

2025-yil 1-yanvardan boshlab eksport qo'llab-quvvatlash tizimida muhim o'zgarishlar amalga oshirildi. Prezident Shavkat Mirziyoyev farmoni bilan eksportchilarning avtomobil, havo va temiryo'l tashuvlari xarajatlarini kompensatsiya qilish amaliyoti JST talablariga muvofiqlashtirish maqsadida bekor qilindi. So'nggi yillarda eksportchilarning transport xarajatlarining 50 foizigacha qismi davlat subsidiyalari hisobidan qoplab berilgan edi. 2024-yilda bu maqsadlar uchun 133,8 milliard so'm, 2023-yilda 509,9 milliard so'm, 2022-yilda 336 milliard so'm mablag' ajratilgandi. Yangi chora-tadbirlar O'zbekistonning JST doirasidagi xalqaro standartlari va majburiyatlariga mos keladigan eksportni qo'llab-quvvatlashning shaffof tizimini yaratishga qaratilgan.

Xulosa va takliflar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda kichik biznesni eksport salohiyatini oshirish ob'ektiv zarurat bo'lib, bu bir nechta omillar bilan belgilanadi. Birinchidan, kichik biznesning YIMdagi ulushi 54,3 foizni tashkil etgan holda, uning eksportdagi ulushi atigi 17,6 foizni tashkil etishi nomutanosiblikni ko'rsatadi. Ikkinchidan, Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lish jarayoni kichik biznes uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda – JST a'zoligi boshqa mamlakatlar bilan teng sharoitlarda savdo qilish, bojxona bojlarini kamaytirish va xalqaro standartlarga moslashish imkonini beradi. Uchinchidan, GSP+ imtiyozlari doirasida erishilgan natijalar (Yevropa Ittifoqiga eksportning uch baravarga oshishi) bu salohiyatni yanada kengaytirish mumkinligini ko'rsatadi.

Aniqlangan muammolarni bartaraf etish va kichik biznesning eksport salohiyatini oshirish maqsadida quyidagi takliflar ishlab chiqildi. Birinchidan, eksportni qo'llab-quvvatlash institutlarini mustahkamlash zarur – Eksportni rag'batlantirish fondining xorijdagi vakolatxonalari tarmog'ini kengaytirish,

xorijiy bozorlar haqida muntazam tahliliy ma’lumotlar tayyorlash va kichik korxonalar uchun bepul konsalting xizmatlari ko’rsatishni yo’lga qo’yish kerak. Ikkinchidan, moliyaviy qo’llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish lozim – eksport kreditlari va kafolatlari tizimini kengaytirish, Janubiy Koreyaning KODIT va KOTEC tajribasini o’rganish va qo’llash, eksport sug’urtasi xizmatlarini rivojlantirish zarur.

Uchinchidan, kadrlar salohiyatini oshirish muhim – Ispaniyadagi ICEX tajribasiga o’xshash eksport menejerlari tayyorlash dasturlarini joriy etish, xorijiy tillar va xalqaro savdo bo’yicha qisqa muddatli kurslar tashkil etish kerak. To’rtinchidan, sifat va standartlar sohasida qo’llab-quvvatlash zarur – xalqaro sertifikatsiyalash xarajatlarini qisman subsidiyalash, sifat boshqaruvi tizimlari (ISO, HACCP) joriy etishda yordam berish kerak. Beshinchidan, raqamli transformatsiyani rag’batlantirish muhim – elektron tijorat platformalaridan foydalanishni kengaytirish, raqamli marketing ko’nikmalarini o’rgatish va xalqaro B2B platformalarga kirish imkoniyatini yaratish lozim.

Xulosa qilib aytganda, O’zbekistonda kichik biznesni eksport salohiyatini oshirish mamlakatning tashqi iqtisodiy faoliyatini diversifikatsiya qilish, yangi ish o’rinlari yaratish va iqtisodiy o’sishni ta’minlashning muhim omili hisoblanadi. Jahon savdo tashkilotiga a’zo bo’lish jarayoni va GSP+ imtiyozlaridan samarali foydalanish orqali kichik biznesning xalqaro bozorlardagi mavqeini mustahkamlash mumkin. Buning uchun davlat tomonidan kompleks yondashuv zarur bo’lib, u axborot-konsalting, moliyaviy, kadrlar va infratuzilma qo’llab-quvvatlashini o’z ichiga olishi lozim. Xorijiy davlatlarning ilg’or tajribasini mahalliy sharoitlarga moslagan holda qo’llash kichik biznesning eksport faoliyatini sezilarli darajada rivojlantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Belloc, M., & Di Maio, M. (2011). Survey of the Literature on Successful Strategies and Practices for Export Promotion by Developing Countries. International Growth Centre Working Paper, 11/0248, 1-45.
2. Lederman, D., Olarreaga, M., & Payton, L. (2006). Export Promotion Agencies: What Works and What Doesn’t. The World Bank Policy Research Working Paper, No. 4044, 1-30.
3. OECD (2021). Uzbekistan: Enhancing SME Competitiveness. SME Policy Index: Eastern Partner Countries, OECD Publishing, Paris.
4. Абдуллаев А.М. Проблемы внешнеэкономической деятельности // «Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар» илмий электрон журнали. № 3, 2012, 1-12.
5. Асқаров Н.И. Ўзбекистон Республикасида ташқи савдо ва божхона соҳаларини уйғун бошқаришнинг ташкилий-иқтисодий механизмини

такимллаштириш. Иқтисодиёт фанлари номзоди диссертацияси. Тошкент, 2018.

6. World Bank (2025). Uzbekistan Overview: Development news, research, data. Washington, DC: World Bank Group.

7. World Bank (2025). Uzbekistan Country Economic Memorandum: Fostering Private Sector-Led Growth and Global Integration. Washington, DC: World Bank Group.

8. European Economic and Social Committee (2018). Study on best practices on national export promotion activities. Brussels: EESC.

9. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi (2025). O'zbekiston tashqi savdosi statistik to'plami. Toshkent.

10. Global Council for the Promotion of International Trade (2025). The Korean Blueprint: Empowering SMEs for Inclusive Growth and Lessons for FfD4. GCPIT Report.

Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali

+998 71 239 28 13

Tashkent, Uzbekistan

ilmiymaktab@gmail.com

www.laboreconomics.uz